

Idézés, utánzás, eredetiség
A parafrázis megjelenési formái a magyar
peregrinusok 17. századi héber nyelvű
üdvözlőverseiben

Koltai Kornélia

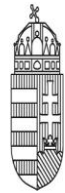
K-125486. sz. NKFIH-projekt, KRE HTK

ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék

ReBaKucs-konferencia, Pécs, 2019.05.25.

Magyar peregrinusok héber köszöntőversei a 17. században

NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI
ÉS INNOVÁCIÓS HIVATAL

AZ INNOVÁCIÓ LENDÜLETE

AZ NKFI ALAPBÓL
MEGVALÓSULÓ PROJEKT

*Biró Tamás,² Götz Andrea,¹
Juhász Szandra,¹ Koltai
Kornélia,^{1 2} Zsengellér József¹*

¹KRE HTK, ²ELTE BTK

*A K 125486. sz. projekt a Nemzeti
Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból
biztosított támogatással, a K_17
pályázati program finanszírozásában
valósul meg.*

Diószegi Kalmár Pál – RMK III. 1893
(*S. pataki ref. coll. – Zilahi ref. gymn*)

1654 Debreczeni K. (Johannes)

*Disputatio Philosophica, De Rerum modis,
collative cum Ente consideratis*

Diószegi Kalmár Pál

(1628 vagy 1629,?–1663, Nagykálló)

- élete:

tanul: 1647. nov.: *Debrecen*,

1650.: *Utrecht*; **1652. máj.: *Leiden***; 1653. júl.: *Franeker*;

1653.aug.: *Groningen*

lelkész: 1656: Nyírbátor; 1658: Nagykálló; esperessé
választják: Szabolcs egyházmegye

- üdvözlőversek:

1653, *Báthori G. (Michael)*

1653, *Kismarjai V. Pál*

1654, *Debreczeni Kalocsa János*

1654, *Szepesi Korocz András*

Debreczeni Kalocsa János (1632, Debrecen–1710, Polgár)

- élete:

tanul: *Debrecen*,

1650 tavasza: *Groningen*, 1653. okt.: *Franeker*, **1654, márc.:**

Leiden, majd: *Franeker*, 1656, szept.: *Groningen*, később: *London*

- itthon: 1658, Kecskemét: rektor, 1661: lelkész;

1662: Vámospércs, 1667: Hajdúböszörmény, 1669: Hajdúnánás, 1670:

Hajdúböszörmény, 1674: Balmazújváros, 1680: Derecske, 1681: Debrecen,

1683: Kaba, 1686: Hajdúsámson, 1690: Hajdúböszörmény;

- 1691: esperessé: Debreceni egyházmegye; 1691: Biharnagybajom,

- 1695: nyugalmazott lelkész, 1697: Polgár (1701: lemond az esperesi hivatalról)

DISPUTATIO PHILOSOPHICA, ^{xxiv,} 81

DE

Rerum modis, collativè cum
Ente consideratis:

QVAM,

Favente Deo Opt. Max.

SUB PRÆSIDIO

Clarissimi, Doctissimi que Viri,

D. ADRIANI HEEREBOORD, L. A. M.
& in inclytâ Lugd. Bat. Academiâ Philosophiæ Pro-
fessoris ordinarii, & longè celeberrimi,

Publicè ventilandam proponit

JOHANNES K. DEBRECENI, Ungarus.

Ad diem Martii, loco horisque solitis.

M. K. Kalo.
tjn.

LUGD. BATAVOR.

Ex Officinâ JOHANNIS & DANIELIS
ELSEVIER. Academ. Typograph.

MDCCCLIV.

Ad Ornatissimum,

D. RESPONDENTEM.

שמעו אלי אבירי לב
הרחוקים מצדק חשב
לא תאחר תשועתי
ולא תרחק כל עצתי
למעני אעשה פליא
אני אציל מצורדכי
הקבצו החולכים
שתו מים כל צמאים
גל אל יהוה מעשיך
ויכנו מחשבתך

Hac pauca lubens

cecinit

PAULUS KALMAR DIOSZEGI, Ungarus.

*Ad Ornatissimum,
D. Respondentem.*

שמעו אלי אבירי לב
הרחוקים מצדק חשב
לא תאחר תשועתי
ולא תרחק כל עצתי
למעני אעשה פלא
אני אציל מצור דכא
הקבצו ההולכים
שתו מים כל צמאים
גל אל יהוה מעשיך
ויכנו מחשבתך

*Haec pauca lubens
cecenit*

Paulus Kalmar Dioszegi, Ungarus.

שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה: Isa. 46:12;
אשתוללו אבירי לב נמו שנתם Ps. 76:6a

קרבתי צדקתי לא תרחק ותשועתי
לא תאחר ונתתי בציון תשועה לישראל תפארתתי:

אדניו סלחה אדני הקשיבה ועשה אל-תאחר למענך Dan. 9:19a,b¹

אדניו סלחה אדני הקשיבה ועשה אל-תאחר למענך

אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אמן: Isa. 25:1

אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אמן:

אתה האל עשה פלא בעמים עזך: Ps. 77:15

גל אל-יהוה מעשיך ויכנו מחשבתך: Prov. 16:3

*Ad Ornatissimum,
D. Respondentem.*

שִׁמְעוּ אֵלַי אֲבִירֵי לֵב
הַרְחוּקִים מִצְדָּק חֹשֶׁב
לֹא תֵאָחֵר תְּשׁוּעָתִי
וְלֹא תִרְחַק כָּל עֲצָתִי
לְמַעַנִי אֲעַשֶׂה פֶלֶא
אֲנִי אֲצִיל מִצּוֹר דָּכָא
הַקְּבֹצוּ הַהוֹלְכִים
שְׁתוּ מִיָּם כָּל צְמָאִים
גַּל אֶל-יְהוָה מַעֲשֵׂיךָ
וַיִּכְנוּ מִחֲשַׁבְתֶּיךָ

Haec pauca lubens

cecenit

Paulus Kalmar Dioszegi, Ungarus.

שִׁמְעוּ אֵלַי אֲבִירֵי לֵב הַרְחוּקִים מִצְדָּקָה: Isa. 46:12;
אֲשִׁתּוֹלְלוּ אֲבִירֵי לֵב נִמּוּ שְׁנַתֶּם Ps. 76:6a

קִרְבַּתִּי צְדָקָתִי לֹא תִרְחַק וּתְשׁוּעָתִי
לֹא תֵאָחֵר וְנִתְתֶיךָ בְּצִיּוֹן תְּשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל תִּפְאַרְתִּי:

אֲדַנִּי סִלַּח אֲדַנִּי אֲדַנִּי שְׁמַעָה Dan. 9:19a,b¹

אֲדַנִּי סִלַּח אֲדַנִּי הַקְּשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אֶל-תֵּאָחֵר לְמַעַנֶךָ

יְהוָה אֱלֹהֵי אֶתְהָ אֲרוֹמְמֶךָ Isa. 25:1

אֲוֹדָה שְׁמֶךָ כִּי עָשִׂיתָ פֶלֶא עֲצוֹת מִרְחוֹק אֲמוֹנָה אֱמֹן:

אֶתְהָ הָאֵל עֲשֵׂה פֶלֶא בְּעַמִּים עֲזָדָ: Ps. 77:15

גַּל אֶל-יְהוָה מַעֲשֵׂיךָ וַיִּכְנוּ מִחֲשַׁבְתֶּיךָ: Prov. 16:3

*Az igen tiszteletre méltó
Respondens úrnak*

Hallgassatok rám, eltökélt szívűek,
Akik távol vagytok [a] gondolkodó igazságától!
Nem késlekedik a segítségem,
És nincs távol semmilyen tanácsom.
A saját kedvemért teszek csodát,
Én mentem meg [a] szorultságból [a] szétzúzottat.
Gyűljetek össze, akik elmentek,
Igyatok vizet mind, kik szomjaztok!
Bízd az Úrra a cselekedeteidet,
És teljesülnek terveid!

*ezt a néhány sort szívesen
énekelte (= költötte)
a magyar Diószegi Kalmár Pál*

Bibliai idézetek, forrásszövegek az üdvözlőversben (magyar fordítás, RÚF)

Ézs. 46:12 - Hallgassatok rám, ti konok szívűek, akik messze vagytok az igazságtól!

Zsolt. 76:6a - Kifosztottak lettek az **elbizakodottak**, álomba merültek (...)

Ézs. 46:13 - Közel van igazságom, **nincs már messze, szabadításom nem késik**. A Sionon **szabadulást** szerzek ékességemnek, Izráelnek.

Dán. 9:19a,b¹ -Uram, hallgass meg! Uram, bocsáss meg! Uram, figyelj ránk, és cselekedj, **ne késlekedj! – önmagadért**, Istenem (...)

Ézs. 25:1 - Uram, te vagy Istenem! Magasztallak, dicsérem neved, mert **csodákat vittél véghez**, ősrégi terveket, való igazságot.

Zsolt. 77:15 - Te vagy az Isten, aki **csodákat tettél**, megismertetted erődet a népekkel.

Péld. 16:3 - **Bízd az Úrra dolgaidat, akkor teljesülnek szándékaid.**

A költemény parafrazeáló jellege

- Verstani jellemzők: 10 soros; páros rímek

(felező nyolcas, rím: magyar költészeti hagyományt tükrözi)

- Szó szerinti idézet a Bibliából: Ézs. 46:12 (hajszálnyi változtatás a végén!) és Péld. 16:3 – kezdő és záró sor: keretes szerkezet
- Parafrázis: 1) Ézs. 46:13 – a szórend, a mondattagolás megváltoztatásával, szabad variálásával; de jól felismerhető jelleggel; 2) egyéb *prófétai* és *bölcsességirodalmi* könyvekből merítés: egy-egy szó- és szó szerkezet felhasználásával, a sajátos stílus utánzásával
- Majdnem az egész költemény *kompiláció*: *különböző* helyekről merít a Bibliából, megidézi szó szerint (citátum) vagy variálva-kiegészítve (parafrázis)
- Próféták, bölcsességirodalom → Isten megszabadítja a bűnös embert, Istenben kell bízni, ő megsegít: útravaló a tudós teológus, leendő lelkész számára

Diószegi Kalmár Pál – RMK III. 1897
(*S. pataki ref. coll*)

1654 Szepsi Korocz (Andreas)

*Disputatio Theologica De Aeterna Dei
Praedestinatione*

Szepsi Korocz András
(?, ? – 1684, Nagybánya)

- élete:

tanul: Sárospatak, 1647: felsőbb osztályokba lép;
1650: Szatmár, rektorra választják

1652: *Utecht*, 1653. júl.: *Franeker*, 1653. aug.:
Groningen, **innen: Leiden.**

rektor: 1654 nyara: Szatmár,

lelkész: 1655: Visk, 1660: Szatmárnémeti, 1663-1664:
Visk, 1671: Szatmár, 1675: a szatmári
egymázmegye esperessé választja

művei: *De aeterna Dei praedestinatione* (Leiden, 1654),
prédikáció Bocskai Ujlaki Ferenc sírbatétele előtt
(„Temetési pompa” c. könyvben, Debrecen, 1674)

xviii, 34
20

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
Æternâ Dei Prædestinatione;

QVAM,
Divina Annuente Gratia,
PRÆSIDE
Clarissimo, Doctissimoque Viro,
D. ABRAHAMO HEYDANO, S.S. Th. Doct.
ejusdemque Facultatis in Illustri Acad. Lugd. Batav.
Professore ordinario, Ecclesiæque Dei Pastore
disertissimo, vigilantissimo, Rectore
Academiæ p. t. Magnifico,
Publicè proponit ventilandam
ANDREAS KOROTZ SZEPSINVS, Ungarus.
Ad diem 7 Martii, loco horisque solitis.

*Druck des D. Zupkove
aus der Wiener-Druckerei.*

LVGD. BATAVOR.
Ex Officinâ JOHANNIS & DANIELIS
ELSEVIER. Academ. Typograph.

CLC IXC LIV.

לאיש חכם לדעי

Α Ν Δ Ρ Ε Α Σ

ספשי:

כל דרך איש ישר נגרו
צדיק שמע אטם אונו
מרשעים בשפתיו
בנפל איבך אל תשמח
טמן אונך תפתח
שמע דערו מאמץ כח
אל תצט לריב ארו רעך
כמתהלך בנת רישך
וכ קלים מחסורידך
פתך אכלרו תקיאנרו
אל תקננה באנשי רערו
ולא תמכר חכמרו בינרו:
לתפארת ולהדרו מלב שמח
כתיב ושיר הדברים המעטים

ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΛΜΑΡ ΔΙΩΣΖΕΓΓΙ, Ungarus.

לאיש חכם לרעי

ANΔREAΣ

ספשי:

כל דרך איש ישר נגדו
צדיק שמע אטם אזנו
מרשעים בשפתיו
בנפל איבך אל תשמח
טמן אזנך תפתח
שמע דעת מאמץ כח
אל תצא לריב את רעך
כמתהלך בא רישך
וכקלים מחסוריך
פתך אכלת תקיאנה
אל תקנא באנשי רעה
ולא תמכר חכמה בינה:
לתפארת ולהדר מלב שמח
כתיב ושיר הדברים המעטים

לְאִישׁ חָכָם לְרַעִי

ANΔREAΣ

סְפָשִׁי:

כָּל דְּרָךְ אִישׁ יֵשֶׁר נְגִדוֹ

צַדִּיק שִׁמְעַ אָטָם אָזְנוֹ

מִרְשָׁעִים בְּשִׁפְתָיו

בְּנִפְלְ אֵיבָה אֵל תִּשְׁמַח

[טָמוֹן] טָמוֹן אֲזַנְךָ תִּפְתַּח

שִׁמְעַ דַּעַת מְאֻמָּץ-כֹּחַ

אֵל תִּצָּא לְרִיב אֶת-רַעְךָ

כְּמִתְהַלֵּךְ בָּא רִישְׁךָ

וְכ [וְכִי] [וְכִי-] קָלִים מִחֲסוּרֶיךָ

פֶּתַךְ אֲכַלְתָּ תִּקְיָאָה

אֵל תִּקְנֵא בְּאֲנָשֵׁי רָעָה

וְלֹא תִמְכֹּר חֲכָמָה בִּינָה:

לְתִפְאָרַת וְלְהַדָּר מִלֵּב שִׁמְח

כְּתִיב [כְּתוּב] וְשִׁיר [אֶת-] הַדְּבָרִים הַמְעֵטִים

Prov. 12:15; דְּרֹךְ אֱוִיל יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו וְשִׁמְעָה לְעֵצָה חָכָם; Prov. 21:2a; כָּל־דֶּרֶךְ־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו

Prov. 16:25a יֵשׁ דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי־אִישׁ; Prov. 14:12a; יֵשׁ דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי־אִישׁ

Prov. 21:13a; אַטְּם אֲזַנּוֹ מִזַּעֲקַת־דָּל; Prov. 17:28; גַּם אֱוִיל מִחֲרִישׁ חָכָם יִחַשֵׁב אַטְּם שְׁפָתָיו נְבוֹן;

Isa 33:15c,d אַטְּם אֲזַנּוֹ מִשְׁמַע דְּמִים וְעַצִּים עֵינָיו מִרְאוֹת בְּרָע; Ps. 58:5b כְּמוֹ־פֶתַח חֵרֶשׁ יֶאֱטְם אֲזַנּוֹ;

Prov. 24:17a בְּנִפְלֵ (אוֹיְבֶיךָ) [אוֹיְבֶיךָ] אֶל־תִּשְׂמַח

Prov. 24:5b וְאִישׁ־דָּעַת מִאֲמֵץ־כֹּחַ;

Prov. 25:8 אֶל־תֵּצֵא לְרֹב מְהֵרָה פֶּן מִה־תַּעֲשֶׂה בְּאַחֲרִיתָהּ בְּהַכְּלִים אֶתְךָ רַעַף;

Prov. 24:34 וּבֹא־מִתְהַלֵּךְ רִישְׁךָ וּמִחֲסֻרְיֶיךָ כִּי־אִישׁ מִגֵּן;

Prov. 23:8a פִּתְּךָ־אֲכַלְתָּ תִּקְיָאָהּ

Prov. 24:1a אֶל־תִּקְנֵא בְּאֲנָשֵׁי רָעָה

Prov. 23:23 אַמֶּת קִנְיָה וְאֶל־תִּמְכֹּר חֲכָמָה וּמוֹסֵר וּבִינָה;

Prov. 20:29 תִּפְאָרֶת בַּחֲוָרִים כַּחַם וְהִדָּר זְקֵנִים שִׁיבָה;

Prov. 17:22a. לֵב שְׂמֵחַ יֵיטֵב גְּהָה; Prov. 15:13a; לֵב שְׂמֵחַ יֵיטֵב פָּנִים

Eccl. 5:1d. עַל־כֵּן יִהְיֶה דְבָרְיֶיךָ מְעֻטִים;

[Az] ember szerint minden útja egyenes,
[Az] igaz hallgat, elzárja a fülét
[A] gonoszok elől, a szájával együtt.

Ellenséged bukásán ne örülj,
Dugd ki füledet /elrejtett fülű/, nyisd ki:
[A] tudás hallgatása növeli [az] erőt.
Ne menj ki perelni társaddal,
Mint egy útonálló, elér a szegénységed,
És mint száguldozók, a szükséged.

Falatodat(, amit) megettél, kihányod,
Ne irigykedj a gonoszokra,
És ne add el [a] bölcsességet, [az] értelmet!
Díszesség és pompa gyanánt, vidám szívvel

Írd le és énekeld el / *lett leírva és énekelve** / a **csekély szavakat!**

*Bölcs férfinak, barátomnak,
Andreas Szepsi(nek)*

Bibliai idézetek, forrásszövegek az üdvözlőversben (magyar fordítás, RÚF)

Péld. 21:2a - Minden útját helyesnek tartja az ember,

Péld 12:15 - A bolond helyesnek tartja a maga útját, a bölcs pedig hallgat a tanácsra.

Péld. 14:12a - Van út, amely egyenesnek látszik az ember előtt,

Péld. 16:25a - Van út, amely az ember előtt egyenesnek látszik,

Péld. 17:28 - Még az ostobát is bölcsnek gondolják, ha hallgat, és értelmesnek azt, aki csukva tartja a száját.

Péld. 21:13a - Aki bedugja fülét a nincstelen segélykiáltására,

Zsolt. 58:5b - mint a süket vipera, amelynek oly tompa a füle,

Ézs. 33:15c,d - bedugja a fülét, hallani sem akar vérontásról, befogja a szemét, látni sem akar gonoszságot.

Bibliai idézetek, forrásszövegek az üdvözlőversben (magyar fordítás, RÚF)

Péld. 24:17a - Ha elesik ellenséged, ne örülj,

Péld. 24:5b - és a tudós ember nagy erejű.

Péld. 25:8 - Ne állj ki elhamarkodottan, amikor perelsz, mert mit csinálsz majd a végén, ha ellenfeled megszégyeníti?

Péld. 24:34 - így tör rád a szegénység, mint az útonálló, és a szűkölködés, mint egy fegyveres ember.

Péld. 23:8a - Megevett falatodat ki fogod hányni,

Bibliai idézetek, forrásszövegek az üdvözlőversben (magyar fordítás, RÚF)

Péld. 24:1a - Ne irigyeld a rossz embereket,

Péld. 23:23 - Vedd meg, és ne add el az igazságot, a bölcsességet, az intést és az értelmet!

Péld. 20:29 - Az ifjak dísze az erő, az öregek ékessége pedig az ősz haj.

Péld. 15:13a - Az örvendező szív megszépíti az arcot,

Péld. 17:22a - A vidám szív a legjobb orvosság,

Préd. 5:1d - ezért kevés beszédű légy!

A költemény parafrazeáló jellege

- Verstani jellemzők: 14 soros költemény, hármás rímelésű, a végén két rímtelen, külön álló sort tartalmaz (képlet: aaabbbcccddef; felező nyolcas, rím: magyar költészeti hagyományt tükrözi)
- Szó szerinti idézet a Bibliából: Péld. 21:2a (hajszálnyi változtatás a végén!); 24:17a; 24:5b (hajszálnyi változtatás az elején!) 24:34a; 23:8a; 24,1a (figyelem! *Nem* a teljes versek!)
- Parafrázis: 1) Péld. 25:8 – a bibliai vers eleje és utolsó szava kerül a sorba; 2) egyéb válogatások, a Péld-beli versek szó szerkezeteinek felhasználásával, egy versből több szó kiragadásával és kontextuális kiegészítésével (adott esetben más kiragadott részletekkel építvén föl a szövegösszefüggést)
- Az egész költemény *kompiláció*: forrása lényegében a **Péld. könyve**, azon belül is a 17., 23., 24. és 25. fejezetek

Diószegi Kalmár Pál parafrazeáló üdvözlőversei

- *Báthori G. Mihályhoz* írott (1653):
 - a **Péld. 18-as** fejezetéből néhány verssor felhasználása: szabadon variálva egyéb, nem idézett/parafrazeált kifejezésekkel;
 - de: **Péld. 24:17** – a teljes bibliai vers szinte szó szerinti idézése, a *Szepsi Korocz Andráshoz* írottban (1654): ugyenezen vers első fele jelenik meg szó szerint!
 - *Figyelem!* A rímképlet és a cím/felirat is megegyezik a két versben
- *Kismarjai V. Pálhoz* írott (1653):
 - az egész vers egyetlen vendégszöveg, (zömmel) a **Péld. könyve 13–16-ig** terjedő egységében található különböző versek különböző soraiból tevődik össze,
 - szinte egyetlen önálló sor sincs, kreatív felhasználása a bibliai szövegnek,
 - az alapszöveg: **Péld. 16.** (kb. 10 szó szerinti vagy variált idézet), ugyanaz a **Péld. 16:3** szó szerinti idézése, mint a *Debreczeni Kalocsa Jánoshoz* írottban (1654)

Keresztúri G. Bálint – SC-Norris 288 J39
*(Archives and Special Collections at Dickinson
College; Isaac Norris Collection, Pennsylvania)*

1662 Jász-Berényi Pál

*Examen Doctrinae Ariano-Sociniana...Addita est
Orthodoxa S.S. Trinitatis Defensio*

Keresztúri G. Bálint

(1634 k., Szilágyfőkeresztúr–1677/1678, Debrecen)

- élete:

tanul: 1652-től: Nagybánya, 1653. aug.: Sárospatak,
seniorság: 1656. jún.-aug. közt.; Sátoraljaújhely: rektor

külföld: Utrecht, 1658. jún.: Franeker, 1659. szept.:
Groningen, itt: 1660. febr. 28.: teológiai doktorátus,
utána: **Anglia, 4 évet él Londonban**

- itthon: Szepsi: lelkész, 1672 v. 1673: Debrecen

- üdvözlővers:

Jászberényi Pálhoz (1662)

Jászberényi P. Pál

(?? – ??)

- élete:

sz.: Erdély, tanul: Gyulafehérvár, 1653-tól: I. Rákóczi Ferenc nevelője

1656: külföld, júl.: Utrecht, júl.: Franeker, 1658. szept.: Groningen, 1659 tavasza: Franeker.

Oxford, 1659. nov.: London, letelepszik, iskolát nyit, híressé válik

- 1665: hazalátogat, de visszatér Londonba
- 1678. k.: Nagyenyedre hívják, tanárnak, mielőtt útrakel, meghal

- művei:

Examen doctrinae ariano-sociniana (egy német könyv latin fordítása, London, 1662); *Orthodoxa S. S. Trinitatis defensio* (az előbbinek a függeléke)

EXAMEN

DOCTRINÆ ARIANO-SOCINIANÆ

à quodam Anonymo sub
hoc titulo evulgatæ :

Doctrina De Deo, & Christo, & Spiritu Sancto; ipsis scripturæ verbis, ante paucos annos, à quodam divinæ veritatis Confessore, in sermone Germanico concinnata: nunc verò, in gratiam exterorum, Latinè edita.

In quo;

Loca de S. S. Trinitate insigniora, à cavillis Adversariorum consensu Orthodoxorum perpetuo, constantique tam antiquorum Patrum, quam recentiorum Doctorum expositione illustrata, vindicantur.

Addita est Orthodoxa S. S. Trinitatis Defensio, adversus erroneum cujusdam Anonymi scriptum.

Unà cum veteris Ecclesiæ de Arianis Judicio.

Studio & Operâ

PAULI P. JASZ-BERENYI,
Transylvano-Hungari.

Londini, Sumptibus Samuelis Broun Bibliopolar, ad
Insignia Reginæ juxta Cæmeterium S. Pauli.

1662.

Pio & Docto Juveni D. Paulo Jasz-Berenyi pie & doctè hanc Dissertationem de Trinitate scribenti, Paucula hæc lubens consecravit.

כפרשך מח' יש' יהוה אלהים
והוכיחך אולם לעמים רבים
מגדלים את יהוה
ושונאים כל הוכחה:
הראנו שתהנה שקור ללמוד תורה
וגברה תובו'ך כמו מורה:
כי אונך אל'פי הכמים
ותאסוף מהם לשמים:
יראו ויקראו הוה מדרשך
וגיראו כג'צורה'ך ממך:
כי אולם מזמותם
ונלכרו הם כדברים:

Valentius Kercszteri,
S. S. Theol. Doctor.

Keresztúri G. Bálint üdvözlőverse

בפרשך מת **יש** יהוה אלהים
והוכיחך אולם לעמים רבים
מגדפים את יהוה
ושונאים כל **תוכחה** :
תראנו שתהיה שקור [שקוד] ללמוד תורה
וגברת **תוכרך** [תוכחתך] כמו מורה :
כי אזנך אל פי חכמים
ותאסוף מהם לשמים :
יראו ויקראו הזה **מדרשך**
וייראו **כל־צורריך** ממך
כי **אולת מזמותם**
ונלכרו [ונלכדו] הם בדברם.

Keresztúri G. Bálint üdvözlőverse

בְּפָרְשָׁךְ מֵת יֵשׁ יְהוָה אֱלֹהִים
וְהוֹכִיחֲךָ אֱוֹלָם לְעַמִּים רַבִּים
מִגְדָּפִים אֶת־יְהוָה
וְשׁוֹנְאִים כָּל תּוֹכְחָה :
תִּרְאֵנוּ שְׁתַּהֲיָה שְׂקוּד לְלִמּוּד תּוֹרָה
וְגִבֹרֶת תּוֹכְחֹתְךָ כְּמוֹ מוֹרָה :
כִּי אֶזְנֶךָ אֶל־פִּי חֲכָמִים
וְתִאֲסוֹף מֵהֶם לְשָׁמַיִם :
יִרְאוּ וַיִּקְרְאוּ הִזָּה מִדְּרָשְׁךָ
וַיִּירְאוּ כָּל־צוֹרְרֶיךָ מִמֶּךָ
כִּי אֵוֶלֶת מְזֻמּוֹתֶם
וְנִלְכְּדוּ הֵם בְּדַבְּרֶם .

Ha kiterjeszted halottra [a] **létet**, Uram,
Istenem,

S ha **megdorgálod** sok nép bolondjait –
[Úgyis csak] gyalázzák az Urat,
És utálnak minden **dorgálást**.

Megmutatod nekünk, hogy óre leszel a
Tóra-tanulásnak,

És erősíted **feddésedet**, mint egy tanár,
Mert a füled [a] bölcsek beszédén,

És összegyűjtesz közülük a mennyekbe,
Meglátják és azt kiáltják, ez-e a
tanulásod,

És megrémülnek tőled mind az
ellenségeid,

Mert **terveik** – **bolondság**,

És beszédük által lesznek foglyul ejtve

Bibliai nyelvet idéző-utánzó sajátosságok

- verstani jellemzők: 12 soros a vers, páros rímek találhatóak benne
- elsődlegesen a Péld. könyvének szókincsét használja,
- de megidézi egyéb *bölcsességi irodalmi könyveket* és a *prófétai irodalmat* is,
- feltűnik néhány későbbi héber nyelvi sajátosság – amelyek részben szintén kapcsolatban állnak a bölcsességi irodalommal: a ψ a bölcsességi könyvekben fordul elő sűrűn, illetve a tanítói, bibliaértelmezési hagyománnyal, a jelentéséből adódóan (מִדְרָשׁ – 'midrás, tanulmányozás, tanulás')

Bibliai nyelvet idéző-utánzó sajátosságok

- **A Példabeszédek könyvét idéző szókincs:**
- אָוִיל 'bolond' (mintegy 15x a Péld. könyvében)
- אֲוֵלָת 'bolondság' (kb. 8x)
- יֵשׁ 'létező'-jelentésben kizárólag: Péld. 8,21
- תּוֹכַחַת 'feddés, dorgálás' (kb. 13x fordul elő), illetve az igei változat, a נִכַּח-
gyökből, 'fedd'-jelentésben, hif'íl igeörzsben (kb. 9x fordul elő)
- מְזַמָּה 'terv, szándék' (kb. 8x a Példabeszédek könyvében)
- mindezen szavak egyéb bölcsességirodalmi könyvekben is szerepelnek (ld.
pl. **Zsoltárok**, **Jób**, és prófétáknál is: **Jeremiás**, **Ézsaiás/Izajás** stb.), de a
Példabeszédekben túlréprezentáltak vannak jelen
- **A Zsoltárok szókincsét idézi fel:**
- צוֹרֵר mint 'bosszantó, zaklató, ellenségesen viselkedő' (kb. 12x fordul elő a
Zsoltárookban)

A költemény utánzó jellege

- nincs szó direkt idézésről,
- *utánzásról* inkább
- az, hogy nem szó szerint idéz, nyomatékosan igazolja azt is, hogy nem másolt, hanem egyénileg alkotott újat

A parafrázis és az imitáció funkciója

- verstani szempontoknak alárendelés!
- bizonyítása a műveltségnek, a héber nyelvben, nyelvtanban való jártasságnak, s hogy rálátással rendelkezik az adott művek kifejezőkészletére
- elsajátította a szerző az üdvözlővers műfaji szabályait
- hogy értelmesen összerakosgatva a hébert, önálló köszöntőverset tudnak alkotni
- → utánzás: mestere a stílus megidézésének, a kifejezések egyéni variálásának; *eredeti* alkotása a stílus megőrzése mellett

Köszönöm a figyelmet!